

VYTAUTAS TUMĖNAS

Lietuvos istorijos institutas, Vilnius
vytautui.vytui@gmail.com

BALTŲ IR SLAVŲ TEKSTILĖS GEOMETRINIŲ RAŠTŲ PAVADINIMŲ (NOMENKLATŪROS) IR PAVIDALŲ (FORMOS) BENDRYBĖS

Tradicinės tekstilės ornamentas glaudžiai susijęs su kultūros istorija, visuomenių vizualinio, matematinio-geometrinio, ženklinio ir simbolinio mąstymo bei žinijos raida. Akivaizdu, kad tradicinio geometrinio ornamento kilmė itin archajiška, jo raiška neretai būna nepraradusi ryšio su kultūrinėmis universalijomis, archetipais ir vaizdinių provaizdžiais. Tai patvirtina baltų (lietuvių ir latvių) bei slavų (baltarusių ir rusų) lyginamieji tradicinės tekstilės (XIX a. – XX a. I p.) ornamento tyrimai.

Pranešime nagrinėjama tekstilėje (audiniuose ir juostose) vartojamų ornamento tipų formų ir jų liaudiškų įvardijimų (nomenklatūros) įvairovė ir jų panašumai bei sąsajos baltų ir slavų tradicijose. Siekiama nustatyti, kokie bendri pagrindiniai ornamento tipai ir archetipiniai ženklai būdingi šioms kultūroms. Nagrinėjamos meninės ornamento sąsajos su audėjų gyvenimo aplinka bei mitinių-poetinių įvaizdžių pasauliu. Atskleidžiami bendri ornamento pavadinimų klasifikaciniai principai, kurių pobūdis analogiškas archajiškų tautų ornamento nomenklatūros principams. Nustatomi bendri ir artimi baltų ir slavų ornamento pavadinimai, akivaizdžiai liudijantys tradicijų archajiškumą ir kultūrinės sąsajos.

Lietuvių tekstilės (diminių audinių, juostų, pinikų papuošimų) ornamento formos ir įvardijimai autoriaus surinkti Lietuvos muziejuose, nagrinėjant jų eksponatus, inventorių ir inventorinius aprašus. Taip pat remiamasi etnografinėse ekspedicijose autoriaus bei kitų tyrėjų užfiksuotais duomenimis. Kitų kraštų duomenys imami iš kitų autorių publikacijų.

Įvairius lietuvių juostų ornamento nomenklatūros ir simbolikos klasifikacijos aspektus esu nagrinėjęs ankstesniuose darbuose. Šiame tyrime siekiu panašias problemas apžvelgti platesniame geografiniame kontekste.

Lietuvių tekstilės ornamento pavadinimų įvairovę yra tyrinėję P. Galaunė, S. Bernotienė, A. Stravinskienė, A. Balčikonis, V. Savoniakaitė, A. Tamošaitis ir kt. Latvių ornamento pavadinimų bibliografijai reikšmingi M. Silinio (Siliņš), J. Niedrės (Niedre), A. Dzervičio (Dzērvītis) darbi. Baltarusijoje išskirtini G. Niačajevo (Нячаева), V. Fadzejevo (Фадзеева) tyrimai. Rusų tekstilės raštų pavadinimus nagrinėjo P. Grinkova (Гринкова), E. Kletnova (Клетнова), L. Rusakova (Русакова) ir kt.

Minėti ornamento nomenklatūros tyrimai pasižymi lokalia apibrėžtimi, etnografiniu ar semiotiniu požiūriu. Tačiau lyginamasis žvilgsnis gali padėti geriau suprasti jų susidarymo ir tradicinės liaudiškos klasifikacijos principus bei platesnes kultūrinės bendrybes.

Pirminių (archetipinių) aptariamojo regiono baltų ir slavų tekstilės geometrinio ornamento archajiškumą liudija jo atskirų ženklų ir ornamento kompozicinės sandaros principų sąsajos su neolitinės Senosios Europos Tripoljės-Kukutenio ir Vinčos kultūrų tekstilės ornamentu. (Pastaraisiais tūkstantmečiais šioje teritorijoje gyvena serbai, ukrainiečiai ir rumunai). Jis siejamas su mitinių būtybių apranga bei sakralinės keramikos puošyba. Jau šiuo se-

